

sandığı anlatımı kitleye karmaşık geliyordur aslında; belki de, halkı olduğundan düşük bir düzeyde tasarladığı için, gerçekten yavan ve basmakalıp şeyler yazıyordu.

Oysa «İş Çevresi» deneyi benzeri bir girişimde, ortaya çıkacak ürünler, kitle eğilimini, zevkini, kavrama derecesini gerçekten yansıtabilir. Bir belirli evrede bu ürünler oldukça aşağı bir düzeyde kalıyor olsa bile, canlı bir alış verişin sonucudur ve bu yapılarıyla, sağlıklı bir gelişme imkânına sahiptirler.

Gelelim böyle bir deneyin Türkiye'de gerçekleşme şansına. Olabilse ne iyi olurdu, ne güzel şeyler yapılabirdi ama, bugünkü koşullarda, gerçekleşmesi ihtimal dışı gibi geliyor bana.

En başta, politikleşmiş kadroların sanata karşı katı tavırları. Ustaların sanata sevgileri üstüne o kadar çok şey söylendi ki, şimdilerde kimse sanata açıktan sövmüyor; bunun yanlış bir tavır olduğunu öğrenmiş. Ama bu, sanatı gerçekten anladığı, sevdiği anlamına da gelmiyor. Sanata karşı «aracı» anlayış hâlâ geniş ölçüde egemen. Bu yaklaşım da, gerçek bir sanat saygısını daha baştan önüyor.

Garip ama, ikinci engel sanatçıların kendileri olabilir. Türkiye'nin bazı «devrimci sanatçıları» kendilerinden öylesine emin, yaptıklarından o kadar memnunnar ki, bunların yanlış veya yetersiz olduğunun söylenmesi, başka şeyler yapılabileceğinin gösterilmesi karşısında aşırı bir öfke ve şiddetle tepki gösteriyorlar. Ama, bu tarzda bir deneye girmek isteyeceklerin de sayısı az olmayabilir.

Görebildiğim son ve en önemli engel, grupçuluk mantığımız. Bütün devrimci potansiyel nüfus bölgelerine ayrılmış durumda. Bir bölgeye grup dışı bir ögenin «sızması», en büyük tehlike olarak görülüyor. Herkes, kendinden olmayanı en amansız düşman biliyor. Hareket noktası, genel mücadeleyi daha ilerle getirmekten çok, grubun kendi sınırlarını savunması olarak belirlenmiş. Burada anlatılan kültürel

örgütlenme, bu mantıkla hareket eden insanlara, en azından gereksiz, ama daha çok sinsi niyetlere dayanan tehlikeli bir «sızma hareketi» olarak görünecektir. Çünkü hiçbir grup, etkisi altına aldığı topluluğa kendinden başka birinin söz söylemesine tahammülü edemiyor. Filan kültür derneğinin ya da meslekî kuruluşun üyeleri olsun, en geniş anlamında işçi sınıfının kendisi olsun, düşmanın «kapıp kaçacağı» bir malzeme olarak ele alınıyor. Bu koşullarda, her şeyi bu grup mantığının belirlemesi, dolayısıyla, hangi düzeyde olursa olsun, genele yönelik olumlu girişimlerin önlenmesi, böylece, her şeyin alışılmış biçimde sürüp gitmesi en yakın ihtimal.

MURAT BELGE

FEDERAL ALMANYA İŞ DÜNYASINDAN SESLER GELİYOR. «İŞ ÇEVRESİ» EDEBİYAT ÖRGÜTÜ İŞÇİ SINIFI YANINDA

«İş Çevresi, işçi sınıfı ve sendikalarının yanında, partisiz, kamu yararına açık bir örgüttür.» deniyor kısaca, «İş Çevresi - İş Dünyasının Edebiyatı»nın bir tanıtma yayınında. Ve 7 mart 1970'ten beri aşağıdaki tanım, programının en başında yer alıyor: «İş Çevresi - İş Dünyasının Edebiyatı, yerel işyerlerinde yazarlar, gazeteciler ve bilim adamlarıyla birlikte çalışan işçi ve hizmetlilerin bir örgütüdür.»

İş Çevresi'nin kuruluşu, 1960'ların sonunda çok sayıda işçi ve hizmetlinin politik anlamda etkinleşmesiyle bağlantılıdır. 1969'da bazı iş arkadaşları, yazar işçiler, ilerici yazarlar ve gazeteciler, işçilerin yeni ya da unutulmuş deneylerini yazıya geçirmek ve kamuoyuna yansıtmak amacıyla bu edebiyat örgütünü kurmaya giriştiler. En başta sözkonusu kişiler arasında bir anlaşma aracı olarak, ama aynı zamanda Federal Almanya'nın işyeri havasının dışına çıkmayan ya da çıkmasına izin verilmeyen kamuoyuna bilgi vermek amacıyla. Prog-

ramlı biçimde ulaşılabilecek hedef: toplumsal ilişkilerin değişimine işçi sınıfının yararına katkıda bulunmak. Arac: ucuz, kolayca her yerde elde edilebilecek cep kitaplarının yayımlanması, bildirilerin, işçilerin çıkardığı işyeri gazetelerinin ve konferansların, oturumların hazırlanmasına, bölgesel ve ülke çapında eğitim çalışmalarına katılmak, kendi aktif edebiyat çalışmalarını sürdürmek.

İş Çevresi'nin ilk üç derleme kitabının yayımlandığı 1972'de, saygın bir Batı Alman yazarı olan Martin Walser, İş Çevresi'nin Frankfurt'taki 3. delegeler toplantısında şöyle demişti: «Ben bu üç derlemeyi, 1945'ten sonra yayımlanan en önemli antolojiler olarak görüyorum. Bunların gerçek değeri —yeni bir 1933 tarafından kesintiye uğratılmayacak bir süreç içinde— işyerinde demokrasiye daha fazla yaklaşımımızda anlaşılacaktır; oraya doğru her adım, kültürü etkileyecektir, İş dünyası diye adlandırılan yer artık kendini kabul ettirecek ve bugün İş Çevresi'nde çalışan arkadaşlar, o zaman gerçek öncüler olarak niteleneceklerdir.»

«Baskı ve Kâğıt Endüstrisi Sendikası» Başkanı Leonhard Mahlein, teorik kitabı «Gerçekçi Yazmak'ta İş Çevresi için şöyle diyor: «Baskı ve Kâğıt Endüstrisi Sendikası, İş Çevresi - İş Dünyasının Edebiyatı'nın çalışmalarını ilgiyle izlemektedir. Eğer ücret politikası ve toplumsal politika alanında inisiyatifini kullanarak, çalışanların toplumsal durumunu düzeltmek, sendikal hareketin klasik görevlerinden biriyse, bu hareket, bu sendikal özelliklerinin tatmin edici (doyurucu) bir kullanımını, ancak gerçekleştirmiş olduğu ya da gerçekleştirmekte olduğu birincil değişimine göre doğru biçimde yapabilir. Çalışanlar, kültürel alanda tekrar etkin olmalıdır. Ona bu işte yardım etmek, İş Çevresi - İş Dünyasının Edebiyatı'nın çabalarının anlamı ve hedefidir. Bu bakımdan, sendikalar için, özellikle de Baskı ve Kâğıt Endüstrisi Sendikası için ancak İş Çev-

Birikim 27/62

resi'ni desteklemek sözkonusu olabilir.»

Her ikisi de —yazar ve sendikacı— yazar arkadaşların çabalarını tarihî-toplumsal bir bağlam içinde değerlendiriyorlardı. Haklı olarak. İşçilerin ve Batı Alman burjuva aydınlarının artan politik etkinliği, bugününün geçerli edebiyatının, toplumsal eleştirel ve aydınlatıcı işlevini hemen tümüyle yitirdiği görüşünün kabul edilmesine yol açan bir kırılmam oldu. Yaygın bir etkinliğin sözü bile edilemezdi. Çalışan halkın çıkarlarına ve sorunlarına değinildiğinde ise —örneğin Max von der Grün'de kristalize olan «Dortmund Grubu 61»in bazı edebiyat çalışmalarındaki gibi— bu, burjuva yayınevlerinin pahalı yalnızlığında kaybolup gidiyordu. İş Çevresi'nde çalışanlar, sözkonusu kişilerin (işçi ve hizmetlilerin —Ç) doğrudan deneylerini anlatmayı, işletmelerdeki durumu ve oralarda çalışanların değişim isteklerini ortaya çıkarmayı ilk ve önemli görevleri olarak gördüler.

Fakat bugünün zorunluluklarından doğan bu görevin çok geniş bir alanı kapsadığını fark ettiler kısa sürede: geçmiş ve geleceği. İşçi sınıfına ait olacak bir edebiyat, işyerlerinde bir kamuoyu oluşturmakla sınırlanamaz; işçi hareketinin baştan beri görmüş olduğu, daha geniş bir bağlam içinde koyacaktı kendini: toplumun gelişmesinin, bugünkü durumuna değin, gerçekçi ve değişimi zorlayıcı bir biçimde yansıtıldığı büyük hümanist edebiyatı benimsemek. Ama soyut bir talep olarak değil, okuma alışkanlığına sahip olmayan işçilere sözkonusu hedefe götürme yolu açacak biçimde: onların şimdiki sorunlarını kavrayan, bu sorunları tarihi ve tüm toplumsal bağlantıları içinde koyan ve böylece, bu tür bir edebiyatın sınıf çalışmalarının tarihi sürecinde nasıl bir rol oynadığını gösteren bir edebiyat aracılığıyla. Ve Bertolt Brecht ustanın izinde: «Gelişmenin güdüsünü vurgulayarak» ve «geleneklere egemen olarak». İş Çevresi için bunun anlamı, sadece «varolan gerçekliği»

değil, «mümkün gerçekliği» ve «istenen gerçekliği» de anlatmak, bu amaçla, bilinen tüm biçimleri almak ve yenilerini geliştirmekti.

«İş Dünyasının Edebiyatı» adı, bu geniş kapsamlı tasarı için gerçekten çok dar kaldı. Bu ad en azından yanlış anlaşılabilir, konuların sınırlı olacağı yönünde bir anlayışa yaklaşılabirdi. Bu nedenle İş Çevresi, kısa süre önce, «İş dünyası» kavramından ne anlaşılması gerektiğini açıkladı: «İş dünyası; bu, tüm toplumsal hayat alanı demektir; toplumsal emeğin üretim koşulları temel alınarak açıklanabilir ve anlaşılabilir.» Buna doğa da girer, güzellik de, aşk da. Ve futbol da. Doğru bir bakışla eğlirirse.

Peki bu olumlu amaçlar nasıl hayata geçirildi? Başlangıçta sadece yazmaya istekli birkaç kişi, bazı deneyler ve görüşler vardı ortada. Tek kuruluş başlangıç sermayesi yoktu. Bu koşullarda normal olarak bir antoloji yayımlanabilir, ama sabit statüsü, kendi geliştirdiği çalışma yöntemleri, kabul edilmiş ortak görevleri ve ortak hedefleri olan bir örgüt, kurulamaz. Bugün yaklaşık 350 kişi çalışıyor 32 yerel birimde. Bunların % 70'i işçi ya da hizmetli, geri kalanı profesyonel yazarlar, öğrenciler, üniversite öğrencileri. Birimler, haftada, on beş günde, ya da ayda bir, öğrenci yurtlarında, sendika binalarında, halk yüksek okullarında toplanıyorlar. Bir birimde üç ay çalışan ve programla tüzüğü kabul eden, İş Çevresi'nin oyhaklığına sahip bir üyesi olabiliyor. Kendiliğinden coşku, henüz buna hak sağlamıyor. Birimler, kendi yöneticilerini (organizatörler) seçiyorlar, büyük birimler, bir eğitim başkanı ile yöredeki sendikal örgütlerle ilişki kuracak bir kişi de seçiyorlar. Birimin üye sayısı 5'le 25 arasında değişiyor. Birimler, özellikle yerel yayıncılık çalışmalarında geniş ölçüde özerkliğe sahip. Çalışma tarzı, metinlere ve sorunlara yaklaşımlar da İş Çevresi çalışanların özgül ilgi ve imkânlarına göre oldukça değişik biçimlerde.

Her birimin delegeleri, iki yılda

toplantısında, «Sözcüler Kurulu» nu seçiyorlar —ki bu kurul dernekler hukuku açısından başkanlığı da oluşturuyor. Kurul, yönetimle, beş bölgede toplanan bölgesel sözcülerine sahip birimler arasında bağlantıyı kuruyor. Bu bağlantı kurma işlevi, «Birim Komiteleri» tarafından tamamlanıyor. Bu komite, delegeler toplantılarının arasında dört kez toplanıyor, tüm yöresel birim grupları temsilci yoluyorlar buna ve komite İş Çevresi'nin çalışmalarına ilişkin güncel sorunlarda kararlar veriyor. Bundan başka bir de aylık birim bülteni var. Bülten üyelere parasız gidiyor ve buna her üye yazı yazabiliyor. Yani bu bültende önemli bireysel deneyler ve ortak kitap projeleri tartışılıyor. İş Çevresi, iki yıldır üç ayda bir çıkan, «İşyeri» adlı bir organ yayımlıyor. Bunları tamamlayan yıllık bölgesel toplantılar ve merkezi eğitim seminerleri de yapılıyor. Bu görece karmaşık karşılıklı ve yazılı fikir alışverişi, çok sayıda üyenin ve görüşün bir örgüt oluşturabilmesini sağladı. Öyle bir örgüt oldu ki bu, dışı karşı bütün halinde davranıp içte de üyelerine yayıncılık ve politika alanında geniş bir hareket alanı bırakabiliyor.

Kollektif çalışma ve eleştiri, toplumsal ilişkilerin çalışanların yararına değiştirilmesi, işçi partileri ve sendikalarla ortak çalışma zorunlulukları; tüzüğün üyelere getirdiği yükümlülükler, bir yapılan merkezi delegeler Topumsal ilişkilerin değiştirilmesini sosyalizmi hedef olarak amaçlamak, üyelerin çoğunluğu için geçerli, ama tüzük ve programın getirdiği bir yükümlülük değil.

İş Çevresi'nin kitap projelerinin planlanma aşamasında bile, çalışanlar, işyeri, sendika ve edebiyata ilişkin bilgilerini katıyorlar bir araya. Sonra İş Çevresi'nin öteki çalışanları ve kitabı yazmakta görevlendirilenlerle, bilgilerin verimli, eleştirel bir alışverişini yapıyorlar. Böylece, yazarın kendi bilgi ve yazış tarzını kullanma imkânını onun elinden almadan, farklı düzeylerde

Birikim 27/63

kollektif çalışma gerçekleştiriliyor. Önemli ve işçi örgütlerinin eğitim çalışmalarında kullanılan, «Sevgili Meslektaş» (kadın hakları ile ilgili yazılar), «Vardiya», «Bu İşyerinde Grev Var» (güncel grev haberlerinden oluşuyor), «Pencereden Çekil» (işsizlik), «Kızıl Dede Anlatıyor» ve «Kızıl Dedenin Çocukları Anlatıyor» (1945 öncesi ve sonrasında işçi hareketinin tarihine ilişkin anlatı ve haberler) gibi kitaplar da böyle oluştu. Aynı durum, daha çok «edebiyat» alanına giren «Bizim İçin Öyküler», «Aşk Öyküleri» ve bir şiir antolojisi gibi derleme kitaplar için de sözkonusudur. Tek tek arkadaşların romanları da, birlikte bilgi toplama ve bilgileri işleme sürecinden, öteki arkadaşların eleştirisinden geçmiş, onlar tarafından etkilenmiştir.

İş Çevresi'nin kitapları, öncelikle, olumlu edebiyat eserleri yayımlamada uzun bir geleneği olan kapitalist Fischer Yayınevi tarafından bir cep kitabı dizisinde çıkartılıyor. 1972'de, Federal Alman sendikalarının yayıneviyle görüşmeleri olumsuz sonuçlandıktan sonra, İş Çevresi, toplumsal koşulların elverişli olmasından yararlanarak, Fischer Yayınevi'yle yılda dört-altı kitap çıkarılması üzerine anlaşmaya vardı; bu arada anlaşma 1978'e değin uzatıldı. Bağımsız redaksiyon ve 20.000 kitaplık ilk baskı; İş Çevresi'nin kitleleri etkileyen ilerici edebiyat tasarısını geliştirmesini sağlayan koşullar bun-

lardı. Şimdiye değin yirminin üzerinde cep kitabı basıldı. Ve bunların toplam baskısı 500.000 dolayındaydı.

Değişik yerlerde konferanslar, kitap satış tezgâhları, işyerleri ve bürolarda, grevler, parti toplantılarında yapılan konuşmalarla, bu kitapları gerçekten işçi ve hizmetlilerin bulunduğu yerlerde de tanıtma va satma imkânı veren örgütlenme biçimi, İş Çevresi'nin, programında öngörüldüğü gibi ilerici kitapların dağıtım biçiminde değişiklik yapma yönünde önemli bir katkı olarak anlaşılmalıdır. Birçok sendikacının, komünistlerin ve ilerici sosyal demokratların yardımları olmadan, İş Çevresi atılımının şimdiye kadarki başarısı elbette gerçekleşmezdi. Bunların hepsi birlikte, sermayenin safındaki, kâr amacına yönelik Federal Alman yayıncılığına bir darbe vurdular.

Burada kitap yazan arkadaşların, kazançlarının % 40'ını İş Çevresi örgütünün merkezi görevlerini yapabilmesi için verdiklerini bilmemiz de önemlidir. Federal Almanya'da cep kitaplarından ne kadar kazanıldığını bilenler, İş Çevresi'nin çalışmalarını sürdürdürebilmesi için tek tek çalışanların nasıl bir dayanışma içerisinde bulunması gerektiğini anlayacaklardır. Ya da, tersine, her türlü genel mali destekten yoksun olmanın getirdiği bir sürü güçlüğü kafalarında canlandırabileceklerdir.

Gerek tarihe bakıldığında, gerek uluslararası planda bir karşılaştırma yapıldığında şunlar rahatça söylenebilir: İş Çevresi'nin, politik amaçlı bir edebiyat örgütü olarak, çalışma tarzı ve örgütlenme biçimi, kapitalist bir ülkede ilk kez raslanan bir olgudur. İş Çevresi, edebiyat alanındaki çabalarını, Federal Almanya'nın en ilerici sınıf örgütlerinin hedefleri ve mücadeleleriyle birleştirmektedir. İş Çevresi - İş Dünyasının Edebiyatı, Batı Alman işçi sınıfının ve onun müttefiklerinin yaratıcı gücünün bir anlatımıdır. Onun en olumlu geleneklerinin devamıdır.

ERASMUS SCHÖFER
Ceviren: ÜMİT KIVANÇ

DÜZELTME

Geçen sayının yazıları tanıtılırken, Can Yücel'in Brecht çevirileri üstüne paragraf, matbaaya verdiğimiz metnin karışıklığı yüzünden yanlış haber verecek biçimde dizilmişti. Doğrusu şöyle olacaktı:

Brecht'in Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda gösterilmeye başlanan Şvayk Hitlerle Karşı oyununun türküleri Can Yücel'in çok başarılı çevirisiyle Türkçe'ye sinmişti. Can Yücel Brecht'den çevirilerine devam ediyor. Bu sayımızda, Sivri Kafalılarla Yuvarlak Kafalılar oyunundaki şiirlerin çevirilerini sunuyoruz.